

1. Kerk en kerkplein

We beginnen deze Weerdse erfgoedwandeling op het kerkplein in de Dorpsstraat.

Het deel van deze parking tegen de kerk was ooit nog kerkhof en op het oorspronkelijke typische driehoekige dorpsplein, met punt richting Vredelaan, stonden 4 huizen, waarvan 3 evenwijdig met de kerk.

De Sint-Martinuskerk valt op door haar zeer spitse toren. Deze is 48m hoog.

De locatie van de kerk, helemaal in het zuidoosten van het dorp, wordt verklaard door de nabijheid van de Zenne. Deze waterweg was nodig om de bouwmaterialen, vnl. zandsteen uit groeven rond Diegem, aan te voeren. Dezelfde situatie vinden we in Eppegem, Zemst, Hombeek, Leest en Heffen.

De romaanse toren dateert van de 13^e eeuw, maar de kerk zelf werd in de loop van de eeuwen wel verbouwd.

De laatste uitbreiding dateert van juist voor WO1, toen werden links 2 beuken toegevoegd en rechts 1. Dit resulteert in een niet-symmetrisch gebouw.

De aanwezigheid rechts van de kerk, van het graf van de Mechelse familie de Vaernewijck, in de 19^e eeuw hoofdman van de Sint Sebastiaan Schuttersgilde, zou volgens sommige bronnen hiervan de reden zijn.

De kerk werd in WO1 zwaar beschadigd, zo zijn dak en toren nadien volledig opnieuw opgebouwd.

Door de uitbreiding van de kerk werd het al erg kleine kerkhof nu hopeloos te klein en diende uitgekeken te worden naar een nieuwe locatie. De discussies hieromtrent hebben echter van 1913 tot 1952 geduurd voor de nieuwe begraafplaats, aan de Galgenberg, er uiteindelijk kwam. Toen er op het einde van WO2 op 1 dag 4 oorlogsslachtoffers te betreuren vielen gaf dit aanleiding tot hilarische taferelen bij de ter aarde bestelling in éénzelfde grafkuil. Een Weerdse saga.

Ook in WO2 werd dit gebouw getroffen, dit keer bleef de buitenkant vrij intact, maar het gewelf van het schip viel wel naar beneden, waardoor ze geheel onbruikbaar werd.

In de kerk vinden we een glasraam van Sint Sebastiaan, in 1956 geschonken door de Schuttersgilde en een glasraam van de heilige familie geschonken door de lokale kwb-afdeling. In het midden prijkt een glasraam met Sint Martinus, de patroonheilige van deze parochie.

De recente kruisweg is van Camille Colruyt en gemaakt in geslagen koper. Rechts naast het altaar hangt een het schilderij van een onbekend meester: Jezus op bezoek bij de zusters Maria en Martha.

Op de plaats van huis nr. 43 stond vroeger het eerste gemeentehuis met school en woning voor de hoofdonderwijzer, waarvan we een foto hebben opgenomen.

Maak even tijd om rechts van de kerk het graf van de familie de Vaernewijck te bezoeken. Juist er voor ligt de familie Coenen, hierover hoort u straks meer.

Voor we de Pastorijstraat instappen werpen we nog snel een blik op café "'t Schoon Zicht", één van de 2 nog bestaande herbergen in Weerde. Reeds voor 1800 was er op deze plaats een hoeve met herberg, toen voornamelijk bezocht door Mechelaars. Zij waren in die tijd eigenaar van het merendeel van de huizen en gronden in onze toenmalige gemeente.

.....

Pastorijstraat

Aan huis nummer 8 houden we even halt.

In het begin dan de 19^e eeuw woonde hier koster De Wilder, de naam van het weg links van dit huis herinnert ons hieraan. De Wilder was niet alleen koster maar ook onderwijzer, hij gaf hier les in zijn eigen woning.

Op het einde van de jaren 20 van de vorige eeuw woonde hier kunstschilder Emile Verbrugge. Deze was afkomstig uit Brugge maar woonde hier van 1927 tot 1936. Hij is evenwel begraven in Vilvoorde.

Emile Verbrugge was, zoals het een kunstenaar betaamde, op reis geweest naar Italië, Egypte en Arabië. Deze ervaringen vinden we terug in veel van zijn werken. Verder schilderde hij vooral huiselijke taferelen en dieren. Verbrugge stond bekend als vogel- en dierenliefhebber.

Met zijn werk "De Galliërs overwonnen door de Romeinen" behaalde hij in 1883 de Grote Prijs van Rome.

In WO2 viel in de tuin van dit huis hier een bom die niet alleen de nabije huizen verwoestte, maar ook de pastorij uit 1770 vernielde en de toenmalige vrije meisjesschool met kloostergebouw relatief zwaar beschadigde.

De pastorij werd afgebroken en vervangen door het huidige gebouw op nr. 12. Ook de andere woningen hier vlakbij dateren van na WO2.

De vrije basisschool De Zonnewijzer, is het resultaat van een op het niveau van de gemeente Zemst doorgevoerde herverkaveling van scholen, en dit om de concurrentie tussen het gemeentelijk net en het vrije net te beperken. Momenteel is dit dus de enige school van Weerde.

Het hoge gebouw vooraan rechts is het voormalige kloostergebouw.

We wandelen nu verder tot het einde van de Pastorijstraat, steken de Damstraat recht over en belanden daarna op de Zennedijk. Hier houden we even halt.

Zo'n 100m meer stroomafwaarts zien we nu nog de restanten van een bedding van de oude weg naar Elewijt. Hier lag de oorspronkelijke Zennebrug. In de onmiddellijke nabijheid van deze brug werden in 1897 overblijfselen van een romeinse villa gevonden.

In augustus en september 1914 werd hier aan beide zijden van de Zenne vrij hard gevochten.

Nu volgen we de Zenne stroomopwaarts.

3. Oude watermolen

Wandelend langs de Zennedijk zien we een torengebouw boven de rivier opduiken. Het is het restant van een sluiscomplex annex watermolen uit de 13^e eeuw. Zo is bekend dat een kloosterorde in 1226 belastingen hief op het vervoer over de Zenne dat hier passeerde.

Het gebouw is dus van dezelfde periode als de kerktoren en ook in dezelfde zandsteen gebouwd.

De ligging in een scherpe bocht van de Zenne is niet toevallig. Juist op dit punt stopt de invloed van eb en vloed vanuit de Noordzee. Een watermolen kan immers niet in omgekeerde richting draaien. Stroomafwaarts waren er dus geen watermolens meer.

Het geheel bleef in functie tot 1910; de operaties werden dan gestaakt omdat de stinkende Zenne en de jaarlijkse overstromingen een exploitatie onmogelijk maakten.

Het geheel vormde één van de oudste industriële complexen in dit deel van Brabant.

Gedurende vele eeuwen waren de boeren in de wijde omgeving verplicht hun graan hier te laten malen. De betaling geschiedde in natura: het maalrecht bedroeg 1/16 tot 1/12 van de aangeboden hoeveelheid graan.

Vanaf 1591 werd hier ook een vollerij uitgebaat, dit is een lakenweverij, die onze hoofdstad bevoorraadde.

Het sluisgebouw, de woning en de schuur werden in september 1914 vernield door Duits geschut (vanaf het nabije Rubenskasteel te Elewijt).

Op het bijgaande plannetje zie je hoe het complex er voorheen uit zag. Noordwaards van de huidige Zenne lag er nog een afleidingskanaaltje waarlangs de volmolen en watermolen gelegen waren. De sluizen bepaalden hoeveel water er langs dit kanaaltje stroomde.

Op de punt waar de afleidingskanaaltje in de Zenne uitmondde stond een heel mooi en ruim herenhuis. De woning van de molenaar, die in de 19^e eeuw ook meestal de burgemeester van Weerde was. Zo bezat de latere burgemeester Hendrik Stiellemans, die die molen kocht in 1818, 11% van de huizen in Weerde. Zijn opvolgers was de familie Coenen, waarvan we de graven aan de kerk hebben gezien. Zij waren afkomstig van een molenaarsfamilie in Hoegaarden en beheerden de molen van 1823 tot het einde in 1910 en leverden ook 2 Weerdse burgemeesters. Zij woonden in een erg royale woning je hier een foto ziet. Helaas liep deze woning regelmatig onder water door de vele overstromingen van de Zenne en was het water bovendien jaar na jaar meer vervuild, vooral door de opkomende industrie in de steden Brussel en Vilvoorde.

Verder stonden er ook nog stapelplaatsen en enkele bijgebouwen. Dit alles is de laatste eeuw stilaan teloor gegaan en intussen volledig verdwenen.

We vervolgen nu onze weg langs de noordelijke Zennedijk, richting spoorweg.

Bij het kruisen van de spoorweg zien we een witte woning, oorspronkelijk een seinhuis van de NMBS.

We gaan verder via de Huidevettersstraat naar de Weverstraat.

4. De Nieuwe Zenne

Aangekomen aan de Weverstraat zien we links zien de brug van de gekanaliseerde Zenne, aangelegd in de bedding van de vroegere Leibeek, die verlegd werd in een nieuwe bedding, juist ernaast.

De Weverstraat liep dus ten noorden van de oorspronkelijke Zenne en ten zuiden van de Leibeek.

Dit was in de vorige eeuwen de beste toegangsweg vanuit het westen tot het “eiland” Weerde, gekneld tussen de Leibeek en de Zenne.

Bij de sluismolen hebben reeds verwezen naar de overstromingen waarvan Weerde honderden jaren lang het slachtoffer is geweest.

Door de rechtstreekse lozing van het afvalwater van de steden Brussel en Vilvoorde ging de waterkwaliteit van slecht naar zeer slecht wat het wonen langs deze rivier zeer onaangenaam maakte.

De overstromingen dwongen burgemeester en provinciaal senator Leon Coenen tot herhaaldelijk aandringen bij de overheden om een oplossing te vinden. Ook de gemeenteraden van de andere zennegemeenten drongen hier via diverse moties naar “Brussel” op aan.

Rond 1880 werd dan in de laaggelegen en moerassige bedding van de Leibeek een afleidingszenne gegraven. Zo kreeg de Leibeek een ontdubbelde bedding links en rechts van de Zenne.

Deze nieuwe Zenne hield niet echt lang stand, de boorden zakten in en de afleidingszenne deed niet wat van haar verwacht werd. De overstromingen bleven duren en het water werd steeds vuiler en stinkender.

De miserie duurde nog zo’n 50 jaar, tot 1934 een definitieve oplossing werd gevonden door boorden van deze afleidingszenne te betonneren. Sindsdien is het dorpje Weerde van overstromingen gevrijwaard.

De bouw van een groot waterzuiveringsstation te noorden van Brussel is ook de waterkwaliteit zeer sterk verbeterd waardoor Weerde bevrijd werd van de stinkende zomerdagen en er terug biologisch leven is in onze rivier.

5. Brouwerij St. Martinus

We slaan nu rechts af, richting Weerde.

Aan Weverstraat 46 stond de enige brouwerij die Weerde ooit rijk was: de Stoom-brouwerij St. Martinus.

Zij werd opgericht in 1899 door Weerdenaar Constant Janssens, in de boerderij van zijn ouders. De exploitatie werd later overgenomen door zijn zoon Jan Jozef.

Constant begon met een jeneverstokerij, zoals deze er in deze streken erg veel waren.

Jenever was immers een overheersende drank in de 19^e eeuw, zodanig zelfs dat het overmatig gebruik leidde tot heel wat sociale wantoestanden en diverse wetten en campagnes om het drankmisbruik te beteugelen.

Om deze reden vaardigde de regering in 1919 de wet Vandervelde uit die het schenken van gedistilleerde dranken in openbare ruimten verbood en de verkoop van sterke dranken enkel

toestond op voorwaarde dat je 2 liter tegelijk kocht. Voor arbeiders was dit onbetaalbaar en dus zakte de verkoop van jenever in mekaar.

Voor brouwer Janssens betekent dit dat hij moest overschakelen naar bier. Er werd vooral licht bier gebrouwen. Om leefbaar te zijn kocht of bouwde brouwer Janssens ook 5 eigen herbergen.

De brouwactiviteiten stopten in 1936. Daarna werd er nog gebottled voor brouwerij Lamot uit Mechelen (de functie van “biersteker”).

De brouwerij werd afgebroken in 1954.

Zowat alle huizen langs deze kant van de straat worden bewoond door nazaten van dit brouwersgeslacht.

We wandelen nu verder en nemen de eerste straat links, de Vogelzang.

6. Huize Ferdinand Vercnocke

In de Vogelzang, op nr. 21, was er ooit, rond de jaren 1930 een hoenderkwekerij gevestigd, zoals je op deze foto ziet.

Van 1951 woonde hier het gezin Ferdinand Vercnocke tot zijn dood in 1989. Hij gaf het huis toen de naam “De Kogge”, maar deze naam is intussen verdwenen.

De gemeente Zemst eert deze woordkunstenaar met een straatnaam, die je hier rechtover opmerkt. Maar Ferdinand was veel meer: zo was hij ook advocaat, polemist, dichter, proza- en toneelschrijver, graficus en schilder.

Hij werd in 1906 geboren in Oostende uit een geslacht van vissers, loodsen en kapiteins en is er ook begraven in het familiegraf. Onder WO1 woonde het gezin in Engeland en zo werd Ferdinand ingewijd in de Keltische Arthurcyclus met de sagen van de Westgermaanse volkeren ...”. Deze ervaring zal een sterke stempel drukken op zijn ideeën en werk.

Hij studeert rechten in Leuven, neemt er actief deel aan het studentenleven en wordt zelfs praeses van het Katholiek Vlaamse Hoogstudentenverbond (KVHV).

Uit de lange lijst van zijn verwezenlijkingen geven wij er enkele:

- In 1934 verschijnt zijn eerste dichtbundel : “*Zeeland*”.
- Hij geeft lezingen en schrijft teksten voor het Vlaams Nationaal Zangfeest en de Vlaams Nationale Landdagen van het VNV, dat later met de Duitse bezetter zal collaboreren.
- Hij zetelt in het IJzerbedevaartcomité en schrijft gedichten voor dit evenement.

In WO2 zal hij aanvankelijk nauw samenwerken met Nazi-Duitsland op cultureel vlak, met een keerpunt vanaf 1943. Hij wordt na de oorlog veroordeeld en verblijft 5 jaar in de gevangenis.

Wil je meer wil vernemen over het oorlogsverleden van Ferdinand Vercnocke, dan klik je op de link onderaan deze tekst.

- Hij leert hij Simonne Wolfs kennen, die een grote bewondering koestert voor zijn werk; zij huwen in 1951 en kopen dit huis.

- In die periode werkt hij nog even mee aan “*De Nieuwe Linie*” en “*De Standaard*”. Hij schrijft ook opnieuw spreekwoorden voor de IJzerbedevaarten en de Vlaamse Nationale Zangfeesten.
- Zijn laatste levensjaren wijdt hij vooral aan zijn gezin, zijn schilderkunst en zijn poëzie.
- In 1964 krijgt Vercnocke eerherstel,
- In de jaren 1970 ontplooit hij vooral schilderstalent; hij produceert meer dan 300 werken.

Als besluit:

- In zijn poëzie en zijn essays pleit Vercnocke voor volksverbondenheid en tegen intellectualisme en individualisme. Een volk moet voor hem raszuiver zijn; hij bewondert ras-theoretici. Toch weet hij niet of hij het eigen volk nu als Vlaams, Diets, Germaans of Noords moet etiketteren. Hij gebruikt al die *labels* door elkaar, omdat de verhouding tussen Vlaanderen en Duitsland een heikel punt blijft, ook bij collaborateurs.
- Hij heeft, wel wat extreem, weergegeven wat onder een deel van de Vlamingen leefde.
- Door het anti-flamingantisme van na de tweede wereldoorlog verzeilde hij wat in de vergeetput. De meeste auteurs van de literatuurgeschiedenis concentreren zich op zijn Vlaams-nationalistisch werk. Jammer dat er over de werken waar andere thema's behandeld meestal niets wordt gezegd.

We vervolgen onze weg nu via de Ferdinand Vercnockestraat en gaan via voetweg xxx en de Bossenhoekstraat naar de Damstraat. Daar slaan we rechts af.

(Link naar de tekst over het oorlogsverleden van Ferdinand: xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx)

6b. Ferdinand Vercnocke – extra: zijn oorlogsverleden

We zagen eerder al dat Ferdinand Vlaamsgezind was én droomde van een ander vaderland. Reeds in zijn studententijd komt hij als gouvvoorzitter van AKVS in conflict de bisschoppen die het toenemende anti-Belgische Vlaams-nationalisme binnen de AKVS veroordelen. Voor de oorlog zetelt in het IJzerbedevaartcomité en schrijft gedichten voor dit evenement.

In WERELDOORLOG II zal hij AANVANKELIJK NAUW SAMENWERKING MET NAZI-DUISSLAND OP CULTUREEL VLAK

- Hij werkt mee aan de cultuurbladzijde van het dagblad *Volk en Staat*, waarvan de redactie koos voor de collaboratiepolitiek van het VNV.
- In december 1940 neemt hij deel aan een cultuurreis naar Duitsland, georganiseerd door de DeVlag- een pro-nationaalsocialistische vereniging van academici; mét een ontvangst door **Joseph Goebbels**.
- In Oktober 1941 neemt hij als enige Vlaming deel aan een drieweekse reis doorheen Duitsland.
- In 1941 publiceert hij een dichtbundel met onder andere het lofdicht ‘Aan Hitler’.
- In 1943 reist hij reist voor “*Zender Brussel*” naar het massagraf van het toen nog door Duitsland bezette Katyn (toen Rusland, nu Oekraïne). In de bossen van Katyn vonden de nazi's een massagraf van zo'n 22.000 Poolse intellectuelen en officieren vermoord door het Sovjetregime. De Duitse propaganda slaagde er aanvankelijk in om het Russische regime hiermee in diskrediet te brengen.
Vercnocke schreef over de reis het ooggetuigenverslag ‘*Ik was in Katyn*’ dat later in een Duitse propagandafolder verschijnt.
Dit bezoek werd hem op zijn proces zwaar aangerekend.
- Er zijn aanwijzingen dat hij even lid was van SS-Vlaanderen.

EEN KEERPUNT komt er in 1943.

- Het begint Vercnocke duidelijk te worden dat het naziregime enkel de opslorping van Vlaanderen binnen het Duitse Rijk beoogt.
- In 1944 wordt de propaganda-film “Vlaanderen te weer”, op basis van een scenario van Vercnocke wordt een aantal malen vertoont.
- **Op 15 september 1944**, na de bevrijding werd Vercnocke aangehouden en opgesloten in het interneringskamp Sint-Kruis bij Brugge.

NA DE OORLOG wordt hij wordt berecht door de krijgsraad in Antwerpen. De beschuldiging luidt dat hij zijn poëzie in dienst had gesteld van de bezetter en zich had bezondigd aan het schrijven van pro-Duitse artikels in *Volk en Staat*.

Hij wordt veroordeeld tot 12 jaar gevangenschap en twee miljoen frank schadevergoeding. In beroep werd de gevangenisstraf omgezet naar 10 jaar. Hij zal uiteindelijk vijf jaren in gevangenschap doorbrengen. In **september 1949** komt hij vrij.

Vijftien jaar later, in **1964** krijgt hij krijgt eerherstel, naar aanleiding van een nieuwe wet inzake eerherstel voor voormalige collaborateurs.

We vervolgen onze weg nu via de Ferdinand Vercnockestraat. Via voetweg Damvoetweg en de Bossenhoekstraat komen we aan de Damstraat. Hier slaan we rechts af.

7. Alcazar eerste treinstation en café Royal

We wandelen tot aan de eerste spoorwegbrug.

Op de open ruimte links, die snel zal worden opgevuld door appartementen, stond vroeger zaal “Alcazar”, één van de 2 grotere zalen die Weerde rijk was en waar een groot deel van het ontspanningsleven van de Weerdenaars zich afspeelde. Ook de intussen na 118 jaar ter ziele gegane harmonie St. Martinus had hier haar vaste stek, evenals de Sint Sebastiaansgilde van Weerde die nu, met meer dan 100 leden, nog steeds actief is.

De spoorweg Brussel-Mechelen werd aangelegd in 1835 en Weerde kreeg al snel een “stopplaats”.

Vlak voor de spoorwegbrug stond vroeger (voor 1850) op de rechterkant, vandaag huis nr. 109, een “barak” voor de reizigers die er de trein namen. Rond 1880 werd dan aan de overkant een heus stationsgebouw opgericht, waarvan het huis aan je linkerkant nog een verbouwd restant is.

Nog voor 1900 werd “de Barak” vervangen door “Café Royal” met aangrenzende winkel, die ook nog postkantoor is geweest.

De treinen reden oorspronkelijk op de begane grond, wat maakt dat er hier ook een bareel was. Zo waren er in Weerde wel 5 spoorwegovergangen waarvan de barelen manueel werden bediend. Rond 1910 werden de verhoogde spoorbermen aangelegd.

De spoorwegen waren voor Weerde in de 19e en eerste helft van de 20e eeuw een belangrijke werkverschaffer. Er waren bareelwachters nodig en arbeiders voor het “Arsenaal”, de spoorwegwerkplaats, in Mechelen.

Anderzijds lieten de snelle verbindingen de Weerdenaars ook toe hun landbouwgewassen te vervoeren naar de steden.

Opvallend voor Weerde was het groot aantal melkboeren dat 's morgens de eerste trein nam naar Antwerpen of Brussel, om daar hun melk te verkopen. Tegen de middag was men dan terug thuis om op het veld te werken. Deze activiteit bleef redelijk belangrijk tot aan de tweede wereldoorlog.

Na de tweede wereldoorlog wordt Weerde stilaan een zgn. "slaapgemeente". Arbeiders en bedienden nemen er de trein om in de steden te gaan werken.

8. Station en omgeving

Tussen de beide spoorbruggen slaan we links af en stappen tot aan het station.

Dit gebouw dateert van 1908 toen de werken voor de verhoging van de spoorlijn zijn gestart.

Naast de verhoging kwam er ook een nieuwe spoorlijn bij, aan de overkant, waar een aftakking naar Muizen via Hofstade werd gerealiseerd.

Deze nieuwe lijn werd vooral gebruikt voor het goederenverkeer. Tussen de Damstraat en het nieuwe station verscheen aan de overzijde een verhoogde vlakte als loskaai om er goederen te lossen en te laden. Oorspronkelijk was dit in hoofdzaak steenkool, zo zag een nieuwe activiteit het licht in ons dorpje: deze van steenkoolhandelaar.

Alhoewel industriële bedrijvigheid altijd erg schaars was in Weerde, bracht de spoorlijn toch nog een andere activiteit aan. De stad Antwerpen had een overschot aan aal en bouwde daarom in de wijde omgeving 11 installaties om deze aal, die per trein werd vervoerd, onder te brengen in grote stenen citernen vanwaar ze verder werd verkocht aan de boeren.

De "beerput" van Weerde was gelegen aan de Heidestraat, zo'n 100m ten zuiden van het huidige station. Vanaf de "kolenkaai" werd de aal, via een ondergrondse leiding, overgepompt in de geerputten. Het complex verdween in de jaren '60.

Het station sloot in 2005 en pas in 2015 kreeg het een nieuwe bestemming: een restaurant "Mie van Bart", genoemd naar een figuur uit het Antwerpse poppentheater van Campen, dat intussen ter ziele is gegaan.

Café De Rut aan de overzijde, dateert van 1936 en heette oorspronkelijk – toepasselijk – "In de Wachtzaal" toen beter gekend als bij "Sjeit", de toenaam van Karel Janssens, een gekende volksfiguur.

Even verder, waar nu de parking is stond ooit een belangrijk gebouw van de RTT (het huidige Proximus) vanwaar toe de telefoonzone 015 werd bediend.

Op ongeveer dezelfde plaats woonde tot in 1893 Jan Jozef, beter gekend als "Peter", Goovaerts, de langstlevende soldaat van Napoleon. Hij was geboren in 1792 en zijn honderdste verjaardag, iets wat in die dagen hoogst uitzonderlijk was, werd zeer uitgebreid gevierd met een stoet, vuurwerk en zelfs een ontvangst op het stadhuis van Mechelen. Zijn verjaardag en zijn overlijden werden nationaal nieuws.

We stappen nu verder naar de Vredelaan, vervolgen daar onze weg rechts en nemen het eerste straatje links, de Klokputweg.

9. De Gulderij

Wanneer we de Kloputweg tot op het einde afwandelen zien we aan de spoorwegbrug een verrassende ietwat verborgen wijk, gelegen tussen 2 spoorwegen en gedomineerd door het vervoersbedrijf VERGO. In deze wijk vind je ook een kinderboerderij “t Gulderijtje”.

Toch is deze wijk erg historisch.

Het betreft hier een zeer oude woonkern, die we reeds terugvinden op de kaarten van voor 1750. Weerdenaren die naar Mechelen gingen om er iets te kopen of te verkopen passeerden hierlangs om zowat 1 km verder aan “het Waterken” de Zenne te doorwaden om zo naar de stad te gaan. De brug aan de Brusselsesteenweg was immers een tolbrug.

Ook lag deze wijk langs de baan die van Eppegem (zie Weverstraat) en de Heidestraat naar Mechelen liep, één van de weinige toegangswegen tot het “eiland” Weerde.

De in 1835 aangelegde spoorlijn Brussel-Mechelen liep dwars door deze wijk, die er later zelfs een stopplaats kreeg, omdat de toenmalige gemeente Zemst ook graag een station op haar grondgebied had.

Bij de verhoging van de spoorbermen rond 1910 verdween 1/3 van de huizen in deze wijk, vooral deze gelegen langs de Heidestraat.

Weet dat het zand dat nodig was om deze spoorlijnen te verhogen gevonden werd in Hofstade. Zo ontstond “Hofstade strand”, het huidige provinciaal domein Sport Vlaanderen.

Volgens lokaal historicus Roger Van Kerckhoven was boerderij “Haesenhof” gelegen waar nu Vergo is gehuisvest het centrum van de turfstekers.

Verwijzingen naar deze activiteit vinden we in de Turfput (voetbalplein van Zemst) en de naam Kloputweg. Een “kloput” is een putje dat ontstaat na het klotten, of het afsteken van een stuk turf.

We gaan de spoorwegbrug onderdoor tot aan de parking van de Weerdse visvijver, hier slaan naar de vijver, beneden aangekomen vervolgen we onze weg rechts.

10. E19 en de Weerdse Visvijver

Aan de toegang tot de Weerdse visvijver houden we even halt.

Op de velden links en rechts van de Galgenberg werden door medewerkers van de Semse met metaaldetectoren veel kogels, hulzen, knopen en vooral schrapnelballetjes gevonden. Op deze plaats werd in augustus en september 1914 strijd geleverd, waarbij de verhoogde spoorlijn naar Hofstade die in aanleg was wellicht het volgende te verdedigen of te veroveren obstakel vormde. Ook aan de Zenneoeveren tussen Weerde en Elewijt werden er veel dergelijke voorwerpen gevonden.

Einde van de jaren 1960 werd de E19 aangelegd. Een eerste stuk werd geopend in oktober 1971.

Hiervoor was een zeer grote hoeveelheid zand nodig. Hiervoor werden langs het toekomstige traject van de E-weg grote zandwinningen opgestart die aanleiding gaven tot een reeks van meren langs deze autosnelweg, bv. in Hombeek, Walem, Schiplaken...

De Weerdse Visvijver werd oorspronkelijk met een cutterzuiger uitgebaggerd tot een diepte van 23m.

Diep in de Weerdse ondergrond bevindt zich immers zeezand, dat een ideale basis vormt voor een autosnelweg.

Maar, wie zo diep graaft diept ook het verleden op.

Een massa mammoetbeenderen zag na meer dan 10.000 jaar het daglicht en gesteende dat ooit met gletsjers en rivieren naar hier werd vervoerd kwam zo aan de oppervlakte. Dit is echter niet zo uitzonderlijk, ook in Het Bos van Aa en in het domein van SportVlaanderen in Hofstade werden bij de zandontginning mammoet- en neushoornbeenderen gevonden.

Door de grote diepte van de vijver bleef het water te koud voor een optimale viskweek. Daarom werd het gedeeltelijk gedempt en ook werd er een vogeleiland aangelegd. Vissen kan dus wel, zwemmen niet.

Zo kunnen we nu genieten van een mooi stukje natuur.

We verlaten de vijver nu langs de Ketelveldweg en aangekomen op de Galgenberg slaan we rechts af en nemen onmiddellijk links de Korte Hertevoetweg, steken de Vredelaan over en wandelen vervolgens via de Lange Hertevoetweg tot aan de Damstraat.

11.

In den Hert

Op de plaats waar we op de Damstraat aankomen stond voor de aanleg van de uitrit van de E19 een oude herberg "In den Hert", minimaal daterend van voor 1836, maar waarvan het gebouw ook al te zien is op de Ferrariskaart van 1777. Dit gebouw verdween door de aanleg van de Schumanlaan in 1970.

Buda

Waar je nu frituur Weit opmerkt stond het gebouw van de eerste katholieke school van Weerde, opgericht in 1879 als verzet tegen de wet van Humbeeck die godsdienstlessen in het gemeentelijk onderwijs verbood.

Toen de wet 5 jaar later werd afgeschaft, verdween deze school. Er kwam een herberg genaamd "Buda" in de plaats, maar er werden ook nog praktische avondlessen gegeven voor de boerenkinderen die overdag op de boerderij dienden te werken, maar vooral in de winter, 's avonds nog wat bijleerden.

Kapelletje

Voor deze herberg, die tot de late jaren 1950 werd uitgebaat, hing er een Sint-Martinusbeeld in een boom. Bij elke processie werd hier halt gehouden voor een tijdelijk houten altaar dat de burens telkens bouweden.

Bij de afbraak van de woning en het rooien van de bomen werd een nieuw kapelletje opgericht dat we nu rechts naast de frituur tussen de hagen terugvinden.

12 d' Oude School

Even verder op de Damstraat vind je op nr. 53 “ d' Oude School”, zoals de naam het zegt, was hier van 1927 tot 1987 de gemeentelijke jongensschool van Weerde gevestigd, die later samensmolt met de Vrije meisjesschool en zo “de Zonnewijzer” vormde, die we in het begin van onze wandeling zagen. Momenteel is deze zaal eigendom van de gemeente Zemst.

De architect van dit schoolgebouw was Joseph DIONGRE (° 1878-+1963).

Hij was één van die architecten is die tijdens oorlog opdrachten krijgt van OSB en ook betrokken is bij de wederopbouw na de oorlog. Over het OSB of Oeuvre Suisse Belge kan je meer info bekomen in een extra bijlage die je hierna kan aanklikken.

Voor Weerde maakte hij een ontwerp voor deze school, maar dit werd evenwel niet helemaal volgens plan **werd** uitgevoerd. Het eerste ontwerp had voor die tijd een heel modern concept: alle klassen hadden een deur naar buiten, dat sloot aan bij de toenmalige aandacht voor gezondheid (lucht/ licht.... Het was ook de bloeitijd van de ‘openluchtscholen’). In zijn plan voorzag Diongre ook een tuin waar de kinderen konden tuinieren. Wat uiteindelijk is uitgevoerd is een afgezwakte versie. **Maar toch integreert de architectuur van deze school zich uitstekend in de landelijke context van het dorp.**

Diongre brak door tijdens het Interbellum toen hij in de late jaren 1920 het regionalisme zoals dat in de wederopbouw populair was achter zich liet en resoluut koos voor moderne architectuur. Zijn bekendste werk is ongetwijfeld het oude BRT gebouw aan het Flageyplein.

Het huis rechts van d'Oude School, momenteel een kapsalon, was het laatste gemeentehuis van Weerde, en zeer lang ook de woning van het schoolhoofd.

We wandelen nu via de Dorpsstraat terug richting kerk.

12b extra: Het OSB en Alfred **Minner (1880-1972)**

De start van de Eerste Wereldoorlog veroorzaakte grote verwoestingen, zowel door het terugtrekkende Belgische leger als door het aanvallende Duits leger.

De grote verwoestingen in België lokte internationale verontwaardiging uit. Er kwam een solidariteitscampagne op gang om 'poor little Belgium' ter hulp te schieten.

Al snel werd nagedacht over de heropbouw, zowel door Belgische en Duitse overheden, maar ook door andere landen en private initiatieven.

Het Zwitsers wederopbouwinitiatief "*Oeuvre Suisse en Belgique*" of OSB werd opgericht in december 1916.

De jonge architect Alfred Minner werd er al na enige tijd de Belgisch vertegenwoordiger.

Begin 1917 werd het bureau van de OSB ondergebracht in zijn privéwoning in Sint-Joostten-Node en werd hij vanaf dan de belangrijkste Belgische persoon in de OSB.

De neutrale Zwitsers motiveerden hun wederopbouwinitiatief met democratische waarden en internationale broederliefde.

De organisatie reikte de getroffen families financiële middelen aan tot de wederopbouw van hun woning.

De nieuwe woningen moesten eenvoudig doch conform zijn aan moderne noden. Ze moesten

gebouwd worden in een lokale bouwstijl en in harmonie met de rurale of stedelijke omgeving.

~~Er werd gewerkt met jonge, Belgische architecten.~~ Jonge Belgische architecten die tijdens de oorlog zonder werk vielen werden ingeschakeld.

Ook na de oorlog bleef de OSB actief.

In het voorjaar van 1920 schoot de Belgische wederopbouw in volle actie. De OSB-organisatie werd stopgezet in juni 1920 wegens een verbod op liefdadigheid van minister van Buitenlandse Zaken Paul Hymans. België wenste de touwtjes van de wederopbouw zelf in handen te nemen en deze aan te grijpen om orde op zaken te stellen bij de herinrichting van de verwoeste gebieden.

Het uiteindelijk aandeel van de OSB in de Belgische wederopbouw bleef gering.

Begin 1919 sprak de organisatie over 56 wederopbouwwoonsten, te vergelijken met zo'n 100.000 vernielingen.

In Antwerpen en Brabant, de regio waar de OSB het actiefst was, wordt de regionale stijl benoemd als de 'Brabantse Stijl'. In het algemeen wordt de traditionele bak- en zandsteenarchitectuur uit de 16de en 17de eeuw hiermee geassocieerd. Vanaf het einde van de 17de eeuw kwamen er ook barokke vormen in voor.

Kenmerken van deze architectuur zijn de combinatie van baksteen en natuursteen, kruisramen, boogdeuren en klokgevels.

Een herdenkingsplaat met de initialen 'O.S.B.' is steevast een herkenningspunt.

Na de stopzetting van de OSB zette Minner zijn wederopbouwactiviteit verder, ditmaal onder de fondsen van de Dienst der Verwoeste Gewesten.

Hij bleef ook actief als restauratiearchitect en pakte grote panden als het Hof van Busleyden en de priorij Leliëndaal in Mechelen aan. In 1924 maakte hij ook een ontwerp voor de Sint Pieterskerk van Zemst, dat grotendeels gerealiseerd werd.

13. OSB hoeve

We komen nu terug in het centrum van deze kleine deelgemeente.

Bij de aanvang van WOI had Weerde zwaar te lijden van de gevechten tussen de terugtrekkende Belgen en de oprukkende Duitse troepen. Zowat 1/3 van de woningen raakte beschadigd tot vernield. Zo ook de woning op Ketelstraat nr. 1.

Deze hoeve werd al gedurende de oorlog heropgebouwd door architect Joseph Diongre voor het “Oeuvre Suisse Belge”, zie de steen OSB boven de deur. Het betrof een organisatie die met Zwitsers geld heel wat hoeven en gebouwen in onze streek heeft heropgebouwd.

Het kapelletje dat zich in de hoek van de gevel bevindt hing ooit in een grote boom op de hoek van de huidige Ketelstraat en Vredelaan die echter diende te wijken voor de heraanleg van de Vredelaan in 1952.

14 Kasteel Carpentier

Aan Vredelaan nr 1 bevindt zich het kasteel Carpentier.

De datum in de jaarankers op de gevel kan gelezen worden als 1779 maar ook als 1719 wanneer je aandachtig kijkt naar de hoek van de 1 en de 7, bemerk je dat deze van de tweede 7 overeenkomt met deze van de 1.

In elk geval staat het huis, met Franse tuin, reeds op de Villaretkaart van 1750. Het is dus meer dan waarschijnlijk dat dit huis inderdaad gebouwd werd in 1719. Ook de aanpalende gebouwen links en rechts behoorden oorspronkelijk tot dit domeintje.

Dit ‘kasteeltje’ kende een heel lange lijst van eigenaars en bewoners.

Ook dit gebouw werd zwaar getroffen in WOI en brandde volledig uit.

Vast staat dat, op de kerk en de sluismolen na, dit het oudste gebouw van Weerde is, zij het dat het na WOI volledig werd heropgebouwd in een classicistische stijl overeenkomstig de oorspronkelijke bouwperiode.

Hier eindigt onze wandeling.

De Semse dankt je voor je deelname.